

Nr 180.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till bestridande av understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter; given Stockholms slott den 16 mars 1923.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

A. Åkerman.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1923.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Åkerman anför:

Vid anmälan den 8 januari 1923 av frågor, som tillhöra regeringen för budgetåret 1923—1924 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, upptog jag under punkt [38] till behandling ärende rörande anslag till understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter.

Jag erinrade därvid, att under de senare åren av riksdagen beviljats medel för berörda ändamål. Senast hade detta skett vid 1922 *Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 144 häft. (Nr 180.)*

års riksdag, då viss förhöjning av anslaget medgavs. I samband med sitt beslut i ämnet hade emellertid sistnämnda riksdag anhållit, att Kungl. Maj:t måtte verkställa undersökning, huruvida icke begränsning av kostnaderna för anstalterna kunde komma till stånd. Den sålunda begärda utredningen hade igångsatts, men hade av angiven anledning icke kunnat slutföras å sådan tid, att resultatet av densamma jämte framställning om anslag till anstalterna kunde inflyta i statsverkspropositionen till 1923 års riksdag.

Med anledning därav gjorde jag i sagda proposition allenast anmälan om det föreliggande behovet av dylikt anslag; och föreslog Kungl. Maj:t på min framställning riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter för budgetåret 1923—1924 såsom extra förslagsanslag beräkna ett belopp av 75,000 kronor.

Sedan förutnämnda utredning, vilken blivit utförd inom justitiedepartementet, numera avslutats, får jag ånyo anmäla detta ärende. Till en början vill jag härvid lämna några upplysningar rörande rättshjälpsanstalterna, särskilt beträffande deras ekonomiska förhållanden.

Biträde i rättsliga angelägenheter kan genom statens försorg beredas obemedlade personer enligt lagen den 19 juni 1919 om fri rättegång samt i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 12 september 1919 angående understöd av statsmedel till offentliga rättshjälpsanstalter.

Nämnda lag avser att *i fall av rättegång* möjliggöra ekonomiska lättnader för mindre bemedlade personer genom att bereda dem befrielse från rättegångskostnader och hjälp av sakkunnigt biträde, till vilket ersättning utgår av allmänna medel.

Bestämmelserna i kungörelsen om understöd av statsmedel åt rättshjälpsanstalter åsyfta i främsta rummet att *utom rätta* i juridiska angelägenheter bereda bistånd åt mindre bemedlade personer, som därav kunna vara i behov, varjämte rättshjälpsanstalt även har att, där så erfordras, utföra sådana personers talan inför rätta.

Initiativet till införandet av statsunderstödda rättshjälpsanstalter såsom institution här i landet togs av 1917 års riksdag. Sedan efter begäran av nämnda riksdag utredning verkstälts av frågan i vad mån medverkan från statens sida kunde lämnas till upprättande av rättshjälpsanstalter, gjordes av Kungl. Maj:t framställning om anslag till understöd åt sådana anstalter först till 1918 års riksdag, som emellertid av förekommen anledning ansåg sig icke kunna bifalla framställningen, och sedan till 1919 års riksdag, vilken för ändamålet beviljade visst belopp. Där-

efter utfärdades omförmälda ännu gällande kungörelse den 12 september 1919, vid vilken kungörelse finnes fogat normalreglemente för rätts-hjälpsanstalter.

I nyssnämnda framställningar till riksdagen hade av föredragande departementschefen angivits de grunder, i enlighet varmed statsbidrag till rättshjälpsanstalter ansågs böra utgå, ävensom framlagts beräkning rörande de kostnader, som kunde väntas uppkomma för statsverket.

Den ledande principen i nämnda grunder var, att staten borde bidraga dels genom att helt återgälda vad anstalterna för sin verksamhet utbetalat till statsinstitutioner av olika slag, dels genom att gottgöra intill hälften av anstalternas övriga omkostnader efter avdrag av vad som influerit från rättssökande eller deras motparter, dels slutligen genom att, högst med ett belopp av 3,000 kronor, delta i engångskostnaderna för anstalts upprättande. Emot dessa grunder hade i riksdagen icke framkommit erinran.

I sina omförmälda kostnadsberäkningar hade departementschefen — under betoning av att det icke vore möjligt att med någon större grad av sannolikhet på förhand uppgöra dylika beräkningar — utgått från att rättshjälpsanstalter under årens lopp kunde väntas bli upprättade i samtliga län och dessutom i 6 av de större städerna. Man skulle sålunda hava att räkna med sammanlagt 30 anstalter. Engångskostnaderna kunde beräknas bli fördelade på ett avsevärt antal år och kunde för angivna antal rättshjälpsanstalter sammanlagt icke överstiga men väl underskjuta 75,000 kronor. De årliga utgifter, som skulle av statsverket helt ersättas, uppskattades till 22,500 kronor. De utgifter, till vilka staten skulle bidra med intill hälften, upptogos, efter avdrag för anstalternas inkomster, till 9,000 kronor för år vid varje kontor eller för 30 anstalter tillhoppa till 270,000 kronor. Det årliga bidraget skulle sålunda i denna del kunna uppgå till högst 135,000 kronor. Emellertid utgick man från, att statsbidraget i genomsnitt skulle stanna vid 25 å 30 procent av de totala årliga utgifterna av hithörande slag. Statsbidraget skulle sålunda i denna del icke behöva uppgå till mera än »80,000 å 90,000» kronor och sammanlagda statsbidraget till icke fullt 100,000 kronor.

I förutnämnda kungörelse och normalreglemente anges anstalts uppgift vara att inom anstaltens verksamhetsområde (viss stad eller landstingsområde) kostnadsfritt i rättsliga angelägenheter tillhandagå mindre bemedlade och i sådant avseende bland annat lämna råd och upplysningar samt hjälp med upprättande av handlingar så ock biträde vid tvisters biläggande genom förlikning samt vid utförande av talan i rättegång, an-

hängiggjord vid domstol inom anstaltens verksamhetsområde. Statsunderstöd må erhållas dels till bestridande av samtliga för verksamheten nödvändiga utgifter för postporto, abonnemang å rikstelefon samt telegram och interurbana telefonsamtal, dels ock till resekostnadsersättning jämlikt fjärde klas-en i gällande resereglemente för av anstaltens verksamhet föranledda resor å statens järnvägar. Härutöver må ersättning beredas för intill hälften av det belopp, som återstår, sedan från anstaltens sammanlagda årsutgifter till avlöningar, skrivmaterialier och tryckningskostnader dragits ersättningsbelopp, som till anstalten under året av hjälpsökande återgåldats eller på grund av domstols beslut influtit till anstaltens personal för lämnat biträde i rättegång. På särskild prövning ankommer, huruvida ersättning må åtnjutas för bestridande av engångsutgifter, förenade med anstalts upprättande. Sådan ersättning må dock ej i något fall överstiga 3,000 kronor.

Den första ort, där statsunderstödd rättshjälpsanstalt kom till stånd, var Stockholm. I denna stad hade förut funnits ett av kommunen helt underhållet rättshjälpskontor. Detta ombildades till rättshjälpsanstalt under benämning Stockholms stads rättshjälpsanstalt. Efter framställning från stadstullmäktige i Stockholm fastställde Kungl. Maj:t den 31 december 1919 reglemente för anstalten att tillämpas från och med den 1 januari 1920. Sedermera hava reglementen fastställts för ytterligare fyra rättshjälpsanstalter, nämligen den 20 augusti 1920 för Hälsingborgs stads rättshjälpsanstalt, den 26 november 1920 för Norrbottens läns rättshjälpsanstalt, den 17 december samma år för Malmö stads rättshjälpsanstalt och den 11 februari 1921 för Örebro läns rättshjälpsanstalt; och hava dessa rättshjälpsanstalter börjat sin verksamhet, Malmö stads den 1 september 1920, Hälsingborgs stads från och med år 1921, Örebro läns den 1 juli 1921 och Norrbottens läns först från och med år 1923.

Såsom anslag till bestridande av bidrag till rättshjälpsanstalter har i form av förslagsanslag anvisats av 1919 års riksdag för år 1920 15,000 kronor, av 1920 års riksdag för år 1921 25,000 kronor och av 1921 års riksdag för år 1922 likaledes 25,000 kronor. Av 1922 års riksdag beviljades dels till förstärkning av 1922 års anslag på tilläggsstat ett förslagsanslag, högst, å 25,000 kronor samt för budgetperioden 1 januari—30 juni 1923 ett förslagsanslag å 75,000 kronor.

Framställningar om statsbidrag hava inkommit, så vitt angår år 1920, från Stockholms stads och Malmö stads rättshjälpsanstalter och, såvitt angår år 1921, från nämnda båda anstalter samt dessutom från Hälsingborgs stads och Örebro läns rättshjälpsanstalter.

Ersättning för engångskostnader begärdes av Malmö stads, Hälsingborgs stads och Örebro läns rättshjälpsanstalter med respektive 3,000 kronor, 2,928 kronor 26 öre och 3,000 kronor.

Nedanstående tabell utvisar de belopp ifrågavarande anstalter begärde i statsbidrag för årskostnader:

A n s t a l t	År	Begärd ersättning för kostnad som <i>helt</i> ersättes av staten	Begärd ersättning för kostnad som <i>delvis</i> ersättes av staten
Stockholms stads.....	1920	5,809: 13	38,445: 16
» »	1921	8,665: 89	37,560: 80
Malmö stads	1920	507: 40	3,598: 47
» »	1921	899: 85	6,981: 41
Hälsingborgs stads	1921	170: 50	8,228: 43
Örebro läns	1921	310: 10	4,332: 65

Kungl. Maj:ts beslut i anledning av ifrågavarande framställningar meddelades den 30 december 1922. Såsom bidrag till engångskostnader tillerkändes de tre sökande anstalterna två tredjedelar av deras verkliga utgifter. Understödet uppgick i intet fall till 3,000 kronor. De utgifter, för vilka anstalt är berättigad erhålla full gottgörelse av statsmedel, ersattes i enlighet med kungörelsens bestämmelser till utgifternas hela belopp. Vad angår kostnader, för vilka anstalt må erhålla statsunderstöd med viss del intill 50 procent av det grundbelopp, som återstår sedan från kostnaderna dragits anstalternas inkomster, hade samtliga anstalter begärt att för sagda kostnader utbekomma bidrag efter högsta medgivna procentsats. Enligt Kungl. Maj:ts beslut tillerkändes emellertid anstalterna endast 25 procent av grundbeloppet.

Totalsumman av statens bidrag till anstalterna belöpte sig till 29,523 kronor 6 öre för år 1920 och 43,296 kronor 69 öre för år 1921.

Rättshjälpsanstalternas kostnader och inkomster samt dem tillerkända statsbidrag framgå av följande tabell:

Rätthjälpsanstalt och räkenskapsår	Årsutgifter			Inkomster			Statsbidrag
	Kostnad som helt ersättes av staten	Kostnad som delvis ersättes av staten	Kostnad, vari staten ej deltagar	Utdömd rättegångs- kostnad o. av hjälp- sökande erlagd er- sättning	Av allm. medel ut- given ersätt- ning för rätthjälps	Övriga inkom- ster (räntor m. m.)	
<i>Stockholms stads:</i>							
1920	5,809: 18	93,195: 93	12,909: 52	3,523: 71	12,841: 48	75: 37	25,016: 82
1921	8,665: 89	114,892: 59	13,390: 79	5,535: 04	31,942: 30	102: 51	27,446: 29
1922	9,595: 22	129,171: 40	20,762: 86	4,766: 83	55,829: 96	200: 11	¹⁾ 26,788: 87
<i>Malmö stads (fr. d. 1/8 1920):</i>							
1920	507: 40	7,711: 95	884: 49	—	515: —	—	4,506: 24
1921	899: 35	20,632: 82	2,069: 55	110: —	6,560: —	—	4,390: 05
1922	976: 43	17,635: 43	3,377: 08	362: 85	8,297: —	—	¹⁾ 3,220: 82
<i>Hälsingborgs stads (fr. o. m. 1921):</i>							
1921	170: 50	18,456: 57	524: 27	43: 10	1,960: 60	130: 94	6,386: 17
1922	416: 20	17,304: 02	1,372: 42	3,530: 93	—	—	¹⁾ 3,859: 47
<i>Örebro läns (fr. d. 1/7 1921):</i>							
1921	310: 10	8,911: 86	1,748: 56	246: 55	—	4: 57	5,074: 18
1922	967: 89	15,488: 88	3,284: —	239: 56	858: 12	35: 28	¹⁾ 4,565: 68

¹⁾ Beloppen för statsbidraget för år 1922 hava beräknats efter samma grunder som vid bestämmandet av 1920 och 1921 års statsunderstöd.

Engångskostnaderna hava utgjort för Malmöanstalten 3,299 kronor 40 öre, för Hälsingborgsanstalten 2,928 kronor 26 öre och för Örebroanstalten 3,896 kronor 62 öre.

Då fråga uppkom att av 1922 års riksdag begära nytt anslag för understöd åt anstalterna ansågs, med hänsyn till de då föreliggande upplysningarna rörande anstalternas utgifter och den fortsatta utveckling av anstalterna, som kunde vara att emotse intill utgången av år 1923, samt då ett par anstalter väntades bli nyupprättade, det av riksdagen förut beviljade anslagsbeloppet böra avsevärt höjas, även om statens bidrag till de årskostnader, för vilka statsunderstöd endast till en del utginge, sattes betydligt lägre än enligt den högsta procentsatsen eller 50 procent av det beräknade grundbeloppet. I den framställning, som gjordes till 1922 års riksdag, begärdes på grund härav ett fyllnadsanslag av 25,000 kronor till det för år 1922 beviljade beloppet, 25,000 kronor, samt ett anslag å 75,000 kronor för första halvåret 1923.

Såsom av det sagda framgår, beviljade riksdagen de begärda beloppen. I skrivelse nr 2 A den 3 juni 1922, vari riksdagen anmälde sitt beslut i ärendet, framförde emellertid riksdagen förut berörda hemställen, att Kungl. Maj:t måtte verkställa undersökning, huruvida icke genom ändring av de i kungörelsen den 12 september 1919 angivna grunder för statsunderstöd till rättshjälpsanstalter eller eljest begränsning av kostnaderna därför kunde komma till stånd.

I anledning av den av riksdagen sålunda begärda undersökningen hava yttranden inhämtats från styrelserna för de fem i verksamhet varande anstalterna.

I sina yttranden hava dessa samtliga uttalat, att en förändring av nämnda grunder åsyftande en inskränkning av rätten till statsbidrag ej vore av omständigheterna påkallad och ej heller borde ifrågakomma.

Den statistik, som föreligger från den korta tid rättshjälpsanstalter ännu varit i verksamhet, visar, att de fylla ett verkligt behov och tillvunnit sig allmänhetens förtroende. Till belysande härav må anföras följande siffror rörande av anstalter handlagda ärenden.

Rättshjälpsanstalt	År	Antal hjälp- sökande	In- komna ären- den	Tvister, som lett till rät- te- gång	Utan rät- te- gång förlikta tvister	Ärenden, däri med- delats råd och upp- lysningar	Ärenden, däri skrif- ter eller handlingar uppsatts	Ärenden, däri an- nan åt- gård vid- tagits
Stockholms stads	1920	6,645	6,690	1,607	1,158	2,211	814	4,364
» »	1921	8,109	8,139	1,781	1,162	3,300	806	2,166
» »	1922	8,845	8,953	1,305	1,214	3,652	2,370	
Malmö stads (verksam från den 1/6 1920) ...	1920	237	237	34	15	45	15	129
D:o d:o	1921	694	694	236	130	40	29	274
Hälsingborgs stads (fr. o. m. 1921)	1921	1,452	520	84	39	222	68	107
D:o d:o	1922	3,887	1,448	127	125	878	179	221
Örebro läns(från 1/7 1921)	1921	368	368	21	66	139	40	102

Ytterligare må omnämnas, att vid Stockholms stads rättshjälpsanstalt antalet besök uppgått, år 1920 till 21,300, år 1921 till 22,400 och år 1922 till 25,000.

De erinringar, som gjorts av 1922 års riksdag, hava ej heller vänt sig mot riktigheten av den princip, som legat till grund för anstalternas upprättande, eller mot legitimiteten av det behov, som genom dem fyller.

Riksdagen fäster uppmärksamheten på de oväntat stora kostnader anstalterna dragit med därav följande avsevärda krav på statsbidrag och den bristande överensställningen däremellan och de kostnadsberäkningar, som åberopats i samband med institutionens införande.

Anledningarna till överskridandet av de beräknade statsutgifterna för anstalterna äro beroende av såväl tillfälliga som mera bestående förhållanden.

Vad först angår statens bidrag till *engångskostnader* för anstalternas upprättande, hava dessa bidrag icke medverkat till överskridandet av de uppskattade beloppen för statens understöd. I kostnadsberäkningen har angivits, att statens bidrag till engångskostnaderna för beräknade 30 anstalter sammanlagt icke skulle överstiga men väl underskjuta 75,000 kronor. Medeltalet utgör sålunda högst 2,500 kronor för anstalt. För de tre anstalter, vilka begärt och erhållit bidrag för engångskostnader, uppgår medeltalet av bidraget till 2,329 kronor 99 öre för anstalt och sålunda till något mindre än vad som beräknats.

Enligt kostnadsberäkningen har statens understöd till *årskostnaderna* ansetts kunna för utgifter, som skola helt ersättas av staten, för varje anstalt i genomsnitt beräknas till 750 kronor, därav 500 kronor avse postporton, rikstelefon och telegram samt 250 kronor resor å statens järnvägar. Ersättning för dylika resor har ännu icke ifrågasatts från anstalternas sida, utom såvitt angår en anstalt, som för ett år begärt ett mindre belopp. Med hänsyn till att, såsom är att förmoda, dylika resor framdeles skola komma att visa sig erforderliga i större utsträckning, torde fortfarande anslag med nämnda summa böra beräknas för ändamålet. Statsutgifterna för porton, telefon och telegram synas däremot i allmänhet komma att för framtiden väsentligt överstiga vad som beräknats. År 1922 utvisar för nämnda utgifter följande belopp, nämligen för Stockholmsanstalten 9,595 kronor 22 öre, för Malmöanstalten 976 kronor 43 öre, för Hälsingborgsanstalten 416 kronor 20 öre och för Örebroanstalten 967 kronor 89 öre. Endast Stockholmsanstaltens ifrågavarande utbetalningar för år 1922 motsvara ungefär $\frac{2}{3}$ av det belopp 15,000 kronor, som i kostnadsberäkningen upptagits såsom anstalternas utlägg i förevarande avseende. De sjunkande postportsatserna samt telefon och telegramavgifterna kunna väntas skola uppvägas av den kostnadsökning, som följer av anstalternas fortgående utveckling. En förhöjning med 100 procent av det för statens understöd för dylika kostnader beräknade beloppet torde innebära en låg uppskattning, om man vill nå en någorlunda tillförlitlig siffra.

I kostnadsberäkningen hava lönerna uppskattats till i genomsnitt

10,000 kronor för anstalt samt utgifterna för skrivmaterialier och tryckning till 1,000 kronor, tillhopa 11,000 kronor, varifrån avgå beräknade inkomster 2,000 kronor, allt för år och anstalt. Återstående 9,000 kronor utgöra det grundbelopp, varå statens delbidrag till ifrågavarande kostnader skall beräknas.

Så vitt med ledning av tillgänglig statistik kan bedömas, får det belopp, som beräknats för skrivmaterialier och tryckningskostnader, anses någorlunda tillräckligt. Med undantag för Stockholmsanstalten, där kostnaderna härför väsentligt överstigit 1,000 kronor, hava utgifterna för ifrågavarande ändamål icke för någon av de nuvarande anstalterna uppgått till det kalkylerade beloppet.

Vad beträffar kostnaderna för avlöningar, torde det framdeles icke vara omöjligt, att i en del mindre städer anstaltsföreståndare, som må anses vara kompetent, samt erforderligt skrivbiträde åt honom kunna erhållas för omkring 10,000 kronor för år, därvid dock icke hänsyn toges till dyrtidstillägg. Till jämförelse kan nämnas, att de nuvarande anstalternas utgifter för ifrågavarande ändamål betydligt överstigit nämnda siffra. Bortsett från Stockholms rättshjälpsanstalt, som intager en klass för sig, hava år 1922 i avlöningar utgått vid Malmöanstalten 16,938 kronor 27 öre, vid Hälsingborgsanstalten 17,131 kronor 51 öre och vid Örebroanstalten 14,995 kronor 6 öre. Härvid är emellertid att märka, att en del av nämnda summor avser *dyrtidstillägg*. Dyrtidstilläggen komma ju dock att försvinna, och den förhöjning av statsbidragen till anstalterna, som påkallats därav att dyrtidstillägg utgått, bör behandlas såsom andra kostnader för dyrtidstillägg som staten har att utgiva, d. v. s. såsom en tillfällig hjälp vid sidan av det ordinarie anslaget.

Vid bedömande av statens kostnader för anstalterna äro vidare de *inkomster*, anstalterna kunna hava att påräkna, av stor betydelse. Hittillsvarande erfarenhet giver vid handen, att inkomsterna avsevärt överstiga vad i kostnadsberäkningen upptagits. Enligt denna ansågs omkring 2,000 kronor skola i genomsnitt årligen bliva anstalt ersatt dels av statsmedel såsom ersättning för biträde, som av anstalts personal lämnades part som åtnjöte fri rättegång, dels ock av hjälp-sökande. Sedan anstalterna något kommit i gång med sin verksamhet, har det visat sig, att inkomsterna i förevarande avseende i vissa fall stigit till betydligt högre belopp. Stockholm intager även i förevarande avseende en särställning och har att uppvisa exempelvis för år 1922 en inkomst av nämnda slag å ej mindre än 60,596 kronor 79 öre. För samma år hade i dylik inkomst Malmö stads rättshjälps-

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 144 häft. (Nr 180.)

anstalt 8,659 kronor 85 öre, Hälsingborgs stads rättshjälpsanstalt 3,530 kronor 93 öre och Örebro läns rättshjälpsanstalt 1,097 kronor 68 öre. Av dessa belopp utgöres den huvudsakliga delen av den gottgörelse av allmänna medel, som anstalterna uppburit med stöd av bestämmelserna i lagen om fri rättegång. Komma grunderna i nämnda lag att bliva bestående, synes anledning knappast finnas till antagande att ifrågavarande intäkter för anstalterna skola avtaga. Snarare komma de, allt efter som anstalterna bliva mer kända och anlitade, att stiga.

Tages hänsyn till å ena sidan inkomsternas uppgång och å andra sidan dyrtidstilläggens försvinnande och därav följande minskning i utgifterna för avlöningar, torde icke vara omöjligt att det grundbelopp, vars bestridande staten delvis åtagit sig, skall kunna hållas nere, om ock icke vid i kostnadsberäkningen upptagna 9,000 kronor så dock vid ett belopp, som icke synnerligen överstiger detta. En höjning med 1,000 kronor räknat för varje anstalt torde törhända visa sig tillräcklig. Grundbeloppet må sålunda för anstalt beräknas förslagsvis till 10,000 kronor eller för 30 anstalter till 300,000 kronor.

Om emellertid sålunda, såvitt av hittills vunnen erfarenhet kan bedömas, de mindre anstalternas utgifter för avlöningar, skrivmaterialier och tryckning komma att stanna vid belopp, som ej synnerligen överstiga vad i den ursprungliga kostnadsberäkningen upptagits, bliva vid större anstalter utgifterna så väsentligt högre, att särskild hänsyn härtill måste tagas vid en kostnadsberäknings uppgörande.

Vid Stockholmsanstalten voro under år 1920 anställda 4 jurister och 9 andra biträden samt under år 1922 tillhopa 6 jurister och 11 andra biträden. Kostnaderna för skrivmaterialier och tryckning utgjorde för nämnda år respektive 7,142 kronor 14 öre och 5,180 kronor 27 öre. Även vid andra större anstalter torde komma att tarvas flera juridiskt bildade och jämväl andra biträden, liksom även där kostnaderna för skrivmaterialier och tryckning lära överstiga 1,000 kronor för år. Vidare kan i de största städerna för där erforderliga större anstalter icke erhållas föreståndare för den låga avlöning, som enligt kostnadsberäkningen förutsättes skola utgå. Föreståndaren för Stockholms stads rättshjälpsanstalt åtnjuter för närvarande i fast årslön 12,900 kronor, inberäknat två ålderstillägg, och första juridiskt bildade biträdet uppbär 12,200 kronor. Fasta årslönen för föreståndaren vid Malmö stads rättshjälpsanstalt är 9,400 kronor och vid Hälsingborgs stads rättshjälpsanstalt 10,300 kronor, inbegripet tre för närvarande utgående ålderstillägg.

På grund av det inflytande utgifterna vid de större anstalterna måste utöva å statens totalkostnader för anstalterna torde säkertligen, även om hänsyn tages till de avsevärda inkomster, som tillflyta de större anstalterna, en höjning av minst 25 procent böra ske av det beräknade grundbeloppet för bedömande av statens bidrag. Uptages detta grundbelopp med den förhöjda summa, som nyss här ovan föreslagits, eller 300,000 kronor, skulle efter tillägg av 25 procent å sagda belopp slutsumman bliva 375,000 kronor.

Med tillämpning av här ovan anförda jämkningar och tillägg till den ursprungliga kostnadsberäkningen skulle med ett antal av 30 rättshjälpsanstalter statens utgifter för kostnader, vilka av staten helt bestridas, nämligen för postporton, rikstelefon, telegram och resor å statens järnvägar, uppgå till omkring 37,500 kronor. Det belopp, vari staten skulle hava att delvis deltaga, avseende andel i kostnader för löner, skrivmaterialier och tryck, skulle, såsom nyss nämnts, belöpa sig till 375,000 kronor. Beräknas statens andel häri skola utgå efter samma procentsats, som tillämpats för åren 1920 och 1921 beträffande de då i verksamhet varande anstalterna, eller 25 procent, utgör statens andel i nämnda summa 93,750 kronor. Sammanlagda statsbidraget blir efter dessa grunder 131,250 kronor. Häri ingår icke andel i dyrtidstillägg, vilken andel emellertid för närvarande motsvarar ett jämförelsevis mindre belopp. Utslås nämnda summa 131,250 kronor på 30 anstalter, belöpa på varje anstalt 4,375 kronor, en beräkning som emellertid icke lämpligen bör läggas till grund för bedömande av ställningen för viss anstalt.

Vid dessa beräkningar har icke medtagits statens anslag till engångsutgifter för anstalternas upprättande. Då utgifterna härför fördela sig på lång tid och hittills ställt sig lägre än beräknats, torde desamma icke i detta sammanhang föranleda vidare yttrande.

Med fortsatt tillämpning av de grunder, varå Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1922 angående anslag till anstalterna vilar, skulle de kostnader, som för de fyra under år 1922 verksamma anstalterna belöpa å statsverket, för sagda år uppgå tillhopa till 38,384 kronor 34 öre, d. v. s. till lägre belopp än för år 1921. Häri ingå då anslag till Stockholms stads stora anstalt med 26,738 kronor 87 öre och till envar av de tre övriga anstalterna med i medeltal 3,881 kronor för anstalt.

Vad beträffar den rent ekonomiska synpunkten må vidare erinras om den direkta besparing, som genom anstalternas förlikningsverksamhet beredes statsverket. Såsom av förut anförda statistik framgår, hava genom anstalternas bemödning tvister i stor utsträckning blivit bilagda.

Säkerligen skulle i många fall dessa tvister annars lett till rättegång, i vilka staten jämlikt lagen om fri rättegång skulle haft att bekosta den ena eller eventuellt båda parternas kostnader för rättegången. Det har visat sig, att statens kostnader för den fria rättegången årligen belöpa sig till avsevärda summor. Dessa kostnader kunna väntas bli betydligt minskade genom rättshjälpsanstalternas arbete, och osannolikt är ej, att genom anstalternas förlikningsverksamhet för staten kunna komma att inbesparas kostnader för fri rättegång, som mer än uppväga de anslag staten medgiver anstalterna.

En nedsättning av statsanslaget skulle säkerligen även verka återhållande med avseende å uppkomsten av nya anstalter. Hittills har tendensen att upprätta nya anstalter visat sig föga livlig. Härtill har törhända i icke ringa grad bidragit den rådande ekonomiska depressionen, men säkerligen har man även ställt sig avvaktande för att se i vad utsträckning statsbidrag kunde vara att påräkna för anstalterna.

Önskvärt läser även vara, att de anstalter, som komma till stånd, i största utsträckning fullfölja den plan, som avsetts skola tillämpas vid verksamheten. De förhoppningar man haft, att anstalterna skulle bli till vidsträcktare gagn genom upprättande av filialer och personalens resor till platser utom huvudorten för att där vara tillgänglig för konsultationer, hava ännu icke infriats. Även denna fråga sammanhänger med anstalternas ekonomiska ställning, och om denna är alltför svag, torde en utveckling i nu antydd riktning hava svårt att taga fart.

Beträffande statens bidrag till anstalterna är å andra sidan för staten av största intresse, att anstalterna i sin verksamhet iakttaga all sparsamhet. I sådant avseende må framhållas, att anstalternas utgifter för postporton, rikstelefon och telegram visat sig stiga till jämförelsevis avsevärda belopp. Visserligen ingå avgifterna härför till staten. Men det arbete, som förorsakas statens funktionärer genom dylik korrespondens, motsvarar givetvis alltid en viss kostnad för staten, som icke onödigtvis bör uppdrivas. Ifrågasättas kan därför, om icke en allmän bestämmelse borde införas, att ersättning för dessa utgifter, som för närvarande bestrides med utgifternas hela belopp, bör utgå efter prövning av vad i varje fall må finnas skäligt. För liten erfarenhet med avseende å dessa utgifter synes emellertid ännu hava vunnits för en sådan bestämmelses upptagande.

Icke allenast de poster, som direkt kunna avläsas i anstalternas räkenskaper, öva emellertid inflytande vid ett bedömande ur ekonomisk synpunkt av anstalternas verksamhet. Jämväl det sätt, på vilket

arbetet vid varje särskild anstalt bedrives, inverkar härvid givetvis i hög grad. Å ena sidan kan genom förutseende och klokhet staten besparas avsevärda utgifter, vilka utan anstalternas ingripande annars eventuellt skulle hava uppkommit. Å andra sidan kan en misskött verksamhet för staten föranleda högst betydande kostnader. Förut har antytts de ekonomiska fördelar, som kunna uppkomma för staten genom en väl ledd förlikningsverksamhet. Anstalterna själva vinna emellertid ekonomiskt intet på detta arbete. Tvärtom förlora de därpå. Åväga-bringandet av en förlikning kan vara ett både svårt och tidsödande uppdrag. Hade däremot tvisten hänvisats till domstol, skulle anstalten haft att påräkna en säker inkomst.

Vidkommande vådorna av anstalts misskötande gäller, att det såväl för bevarandet av anstalternas eget anseende som med hänsyn till statens kostnader för domstolsväsendet är av största vikt, att genom anstalterna domstolarna icke överhopas med påtagligt onödiga rättegångar.

Till belysande av denna fråga må åberopas följande enligt anstalternas statistiska uppgifter upprättade tabell rörande antalet mål, i vilka uti olika instanser biträde lämnats av rättshjälpsanstalt, samt utgången av den av anstalterna förda talan:

Rättshjälpsanstalt	År	Vid domstol avgjorda tvister	Av omstående tvister hava avgjorts					
			i underrätt		i andra instans		i högsta domstolen	
			talán bifallen	ej bifallen	talán bifallen	ej bifallen	talán bifallen	ej bifallen
Stockholm stads	1920	1,069	838	80	93	45	7	6
» »	1921	1,257	918	109	127	82	12	9
Malmö stads	1920	15	14	1	—	—	—	—
» »	1921	163	141	—	19	2	—	1
Hälsingborgs stads	1921	54	53	1	—	—	—	—
» »	1922	79	66	5	6	1	—	1
Örebro läns.....	1921	14	12	1	1	—	—	—

Under tvister, däri talan bifallits, upptagas i denna statistik mål, så vitt talan i huvudsaken beträffande någon del blivit bifallen.

Vidare må här anmärkas en inom Svea hovrätt upprättad, justitiedepartementet tillhandakommen uppgift rörande under år 1922 i hovrätten avdömda mål, såväl civila som kriminella, däri Stockholms stads och Örebro läns rättshjälpsanstalter utfört parts talan:

Stockholms stads rättshjälpsanstalt.

a) Mål, däri kärandetalan utförts	116
därav mål, i vilka talan bifallits	41
» » » » ej bifallits.....	75
b) Mål, däri svarandetalan utförts	42
därav mål, i vilka talan bifallits.....	18
» » » » ej bifallits.....	24

Örebro läns rättshjälpsanstalt.

Mål, däri kärandetalan utförts	7
därav mål, i vilka talan bifallits	5
» » » » ej bifallits	2

Svarandetalan har under år 1922 av sistnämnda anstalt icke i hovrätten utförts i något mål.

Beträffande ovan intagna statistiska tabell kan särskilt påpekas de synnerligen gynnsamma siffrorna för Malmö stads och Hälsingborgs stads anstalter men å andra sidan anmärkas, hurusom enligt den i Svea hovrätt för år 1922 uppgjorda statistiken av 116 mål, däri Stockholmsanstalten fört kärandetalan, talan avslagits i 75 mål, och att av 42 mål, däri svarandetalan förts, talan ej bifallits i 24 mål.

I två mål, däri sistnämnda anstalt i hovrätten fört talan, har, enligt upplysning i promemorior från hovrätten, under respektive år 1922 och år 1923 inträffat, att vederbörande klagande och anstaltens i hovrätten begagnade ombud dömts till böter för ohemul klagan. Från hovrätten har jämväl i vi-sa andra avseenden mot anstalten framkommit anmärkningar, däribland här må nämnas, att vid underrätten uppskov av anstalten ideligen brukade begäras, utan att någon väsentlig ny utredning eller bevisning i målen förebringades. Det är emellertid att förmoda, att styrelsen för anstalten skall draga försorg om att dylika anmärkningar mot anstalten för framtiden icke behöva förekomma.

*Departements-
chefen.*

Att med någon större grad av säkerhet beräkna det belopp, var-till totalsumman av statens understöd, beräknat enligt för närvarande gällande grunder, kan i framtiden komma att belöpa, är givetvis synnerligen svårt. Den av mig förut åberopade, med stöd av erfarenheten från de nuvarande anstalternas verksamhet gjorda uppskattningen i sådant hänseende upptager statens årsbidrag för 30 anstalter tillhopa till 131,250 kronor, bortsett från bidrag till dyrtidstillägg samt de vid anstalts upp-rättande uppkommande engångskostnaderna. Denna beräkning torde,

så vitt hittills vunnen erfarenhet giver vid handen, kunna lända till ledning.

Förut har nämnts att, därest den tillämpning av nuvarande grunder för statsbidragets beräkning, som tagit sig uttryck i Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut den 30 december 1922, fortfarande kommer till användning, skulle statens bidrag till de under år 1922 verksamma anstalterna för samma år uppgå till 38,384 kronor 34 öre eller sålunda något understiga 39,000 kronor. Härav skulle, i överensstämmelse med vad förut jämväl omförmäls, omkring 26,750 kronor belöpa å Stockholms stads rättshjälpsanstalt och i medeltal omkring 3,900 kronor å en var av Malmö stads, Hälsingborgs stads och Örebro läns rättshjälpsanstalter.

Den uppoffring, som staten med utgångspunkt från förut nämnda, å nuvarande bestämmelser grundade siffror skulle ikläda sig, synes ingalunda oskäligen i förhållande till den sociala rättvisa och det gagn i övrigt, som rättshjälpsanstalterna bidraga att bereda. Skall över huvud statsanslaget bliva av någon betydelse för anstalterna, torde det näppe-ligen kunna sättas att utgå med lägre belopp än för närvarande är fallet. Hänsyn bör härvid jämväl tagas till de förutsättningar, varunder anstalterna upprättats. I detta hänseende kan erinras om den skyldighet anstalt har att, med tillgodoseende av ett mera statligt ändamål, stå till förfogande icke allenast för personer från den ort, där anstaltens kontor är beläget, utan även för därutom boende, vare sig dessa direkt eller genom annan anstalt hänvända sig till densamma. Vad särskilt gäller Stockholmsanstalten är givet, att denna på grund av huvudstadens ställning såsom centralpunkt med säte för högsta domstolen, rikets största hovrätt, kammarrätten m. fl. högre myndigheter, som av allmänheten i vidsträckt omfattning anlitas, genom berorda skyldighet att åtaga sig uppdrag för utom staden boende skall tillföras ett betydligt ökat arbete, utöver vad den hade under den tid, då den utgjorde en uteslutande kommunal anstalt och var tillförpliktad att biträda allenast personer från Stockholm. De fyra anstalterna i Malmö, Hälsingborg, Örebro och Luleå lära hava tillkommit närmast med anledning av den maning till bildande av rättshjälpsanstalter, som legat i statens utfästelse att bereda sådana anstalter understöd. Vid den hittills skedda utdelningen av statsanslag till rättshjälpsanstalterna har anslaget hållit sig vid det lägsta belopp, som vid förberedelserna för införandet av anstaltsinstitutionen förutsattes. Skulle nu, omedelbart efter institutionens införande, genom ändring av nämnda grunder anslagen ytterligare nedsättas, torde detta för de redan upprättade anstalterna komma att te sig som mindre berättigat.

Tillräcklig anledning synes fördenskull icke för närvarande föreligga att göra ändring i nu tillämpade grunder för statsunderstödet beräknande. Även beträffande övriga vid anstalterna rådande förhållanden anser jag ytterligare erfarenhet böra inhämtas, innan åtgärder i ena eller andra riktningen vidtagas. Under tiden bör anstalternas verksamhet med uppmärksamhet följas, under tillseende av att största sparsamhet av anstalterna iakttages och att de i övrigt bedriva sitt arbete så, att det med dem avsedda ändamål på bästa sätt främjas.

Såsom förut nämnts har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1923 års riksdag hemställt, att riksdagen för understöd åt anstalterna måtte för budgetåret 1923—1924 beräkna ett belopp av 75,000 kronor. Enligt vad jämväl förut omförmäls, skulle statens kostnader för år 1922 för anstalterna i Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Örebro kunna beräknas till omkring 39,000 kronor. Under år 1923 har tillkommit anstalten i Luleå, till vilken skall utgå utom understöd för andra utgifter även gottgörelse för engångskostnader med anledning av anstaltens upprättande. Statens bidrag till sistnämnda anstalt, som under sitt första verksamhetsår icke torde hava att emotse mera betydande inkomster, torde böra uppskattas för engångskostnader till 3,000 kronor och i understöd i övrigt till omkring 5,000 kronor. På grund härav och med hänsyn till de ytterligare kostnader, som kunna uppkomma genom eventuellt upprättande av ny anstalt, samt för beredande i särskilt fall av något större statsbidrag till viss anstalt synes för understöd åt rättshjälpsanstalterna böra beräknas ett anslag å 50,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bestridande av understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som finnas angivna i statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 12 april 1918 samt i ämnet den 12 september 1919 utfärdad kungörelse med därvid fogat normalreglemente för dylik anstalt, för budgetåret 1923—1924 bevilja ett *extra* förslagsanslag av 50,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställda finner Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten gott lämna bifall; och skall till riksdagen avlätas proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Siegfried Matz.